

О. В. Балашова,

кандидат економічних наук,

С. Є. Борисова,

доктор економічних наук,

Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. Одним з найвищих етапів глобалізації як такої виступає глобалізація світового фінансового простору, яка є найбільш динамічною складовою загального процесу глобалізації і відіграє дедалі зростаючу роль в світовому розвитку. Велике значення для країни має ретельний вибір механізму інтеграції національної економіки у світовий фінансовий простір, створення необхідних для цього умов і впровадження сприятливої для залучення іноземних інвесторів зовнішньоекономічної та фінансової політики. Актуальність обраної теми полягає в тому, що характерною рисою світових економічних відносин стає інтенсивний розвиток фінансової глобалізації із залученням національних економік у світову фінансову систему, посилення їх взаємозалежності. Відображенням цих процесів стало виникнення єдиного інформаційного простору, інтернаціоналізація та швидке зростання фінансових ринків. Глобалізація, зокрема її фінансова складова і як фактор, який на неї впливає, міжнародна фінансова інтеграція на сьогоднішній день – маловивчені явища, які спостерігаються в світовій економіці тільки останні 25-30 років, тому дослідження в цій сфері є надзвичайно важливими і становлять великий теоретичний і практичний інтерес. Українська економіка має потребу в капіталі, але процес становлення українського фінансового ринку в рамках переходу до ринкової економіки, почався лише з часу здобуття країною незалежності, крім того, цей процес відбувається повільно і нерівномірно. Необхідний українській економіці капітал в достатній мірі є на світовому фінансовому ринку, і саме інтеграція є найбільш результативною формою соціально-економічної взаємодії між країнами щодо розподілу капіталу. І від того, наскільки швидко і якісно Україна буде інтегрована у світовий фінансовий простір, залежить її частка в світових фінансових потоках, обсязі залучених в економіку інвестицій, а відповідно і якнайшвидший вихід країни з виробничої та фінансової кризи.

Аналіз останніх досліджень. Провідні вчені, економісти і фахівці в галузі фінансів в останні два десятиліття приділяють значну увагу умовам ефективної інтеграції економіки України в світовий фінансовий ринок. Основні теоретичні розробки були визначені в працях зарубіжних та українських вчених: Л.В. Шабалиної [1], О.О. Шевченко [2], К. Пайонка [3], Дж. Кейнса, Д. Рікардо, С. Фішера, М. По-

ртера, Л. Ерхарда, Л.О. Петкової [5], В.В. Дергачової [8], Н.Г. Канкліні, В.Ю. Ільїна [12], Н.А. Навроцької, С.В. Тютюнникова [11], С.А. Циганова, В.В. Петрушевської, О.О. Сльозко [13], О.М. Шарова.

Метою статті є розробка принципів формування національної фінансової політики в умовах інтеграції України в світовий фінансовий ринок.

Об'єктом дослідження виступають світовий і національний фінансові ринки в контексті посилення інтеграційної взаємодії національних економік і розвитку інтеграційних процесів. **Предмет дослідження** – організаційно-економічні засади процесу формування та розвитку механізму інтеграції України в світовий фінансовий ринок. У процесі дослідження використано структурний аналіз ієрархічної системи рівнів інтеграційних процесів, метод аналізу і синтезу; порівняльний метод; методи узагальнення даних.

Інформаційну основу складають офіційні звіти та аналітичні публікації провідних міжнародних економічних організацій, матеріали ряду навчальних посібників, періодична преса, засоби Інтернет.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна стадія процесів глобалізації та перехід країн постсоціалістичного простору від централізованого регульованого економіки до ринкового господарства ознаменувався появою нових невивчених явищ і процесів, що вимагають осмислення і виявлення законів і закономірностей системної трансформації, які не вкладаються в принципи ортодоксальних теорій [2, с.94]. В умовах розвинутої ринкової економіки, де гроші протягом століть формувались і розвивались як товар, подібний до будь-якого іншого, ринок фінансових послуг має розвинути, розгалужену інфраструктуру. Ця інфраструктура включає ефективну банківську систему, фондову біржу та позабіржову систему, небанківські кредитно-фінансові інститути, підтримуючі і стимулюючі інформаційні системи, законодавчу базу, яка забезпечує регулювання економічних взаємовідносин між суб'єктами економіки, що діють на фінансовому ринку, державний бюджет та інші елементи. Фінансовий ринок – це система економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею та продажем, або випуском та обігом фінансових активів [5, с. 18]. Світовий фінансовий ринок налічує чотири взаємо-

пов'язаних ринкових елемента. Відмінності між ними визначаються специфікою каналів, за якими відбувається перерозподіл фінансових потоків. Об'єднання ринків під егідою світового фінансового

ринку, що зумовлено їх спільною метою: перерозподіл фінансових ресурсів з найбільшою ефективністю, щоб забезпечити безперервність процесу відтворення (рис. 1).

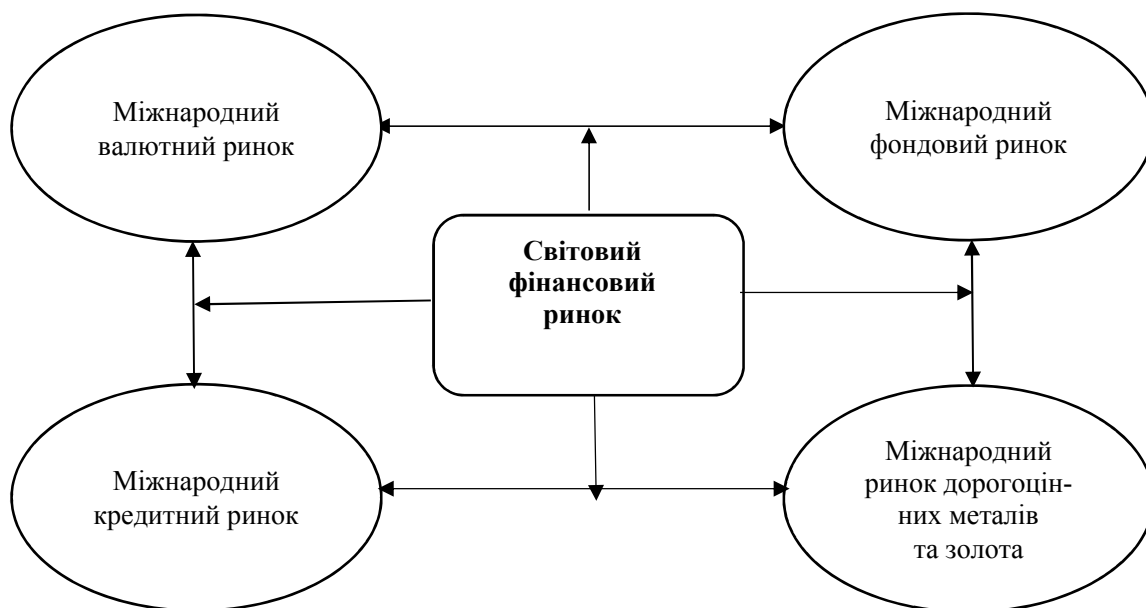

Рис. 1. Структура світового фінансового ринку по руху фінансових потоків

З 90-х років минулого століття в динаміці розвитку міжнародних фінансових ринків спостерігаються «нові тенденції», а саме: поглиблення концентрації ринку, збільшення його ємності завдяки технологічному переоснащенню, стрімке зростання числа його учасників, поява нових суб'єктів, операцій і залучення нових інструментів. Хоча більше половини операцій на міжнародному ринку здійснюється в таких провідних фінансових центрах, як

Лондон, Нью-Йорк і Токіо, до трійки лідерів впевнено наближаються країни азійського регіону, зокрема Сінгапур і Гонконг (рис. 2), а частина нових національних ринків в загальносвітової капіталізації з 2000-х років зросла майже до 20% [1, с. 57-58]. Отже, логічно припустити, що ці та інші «нові чинники» і обумовлюють трансформацію структури світового фінансового ринку як єдиного глобального простору.

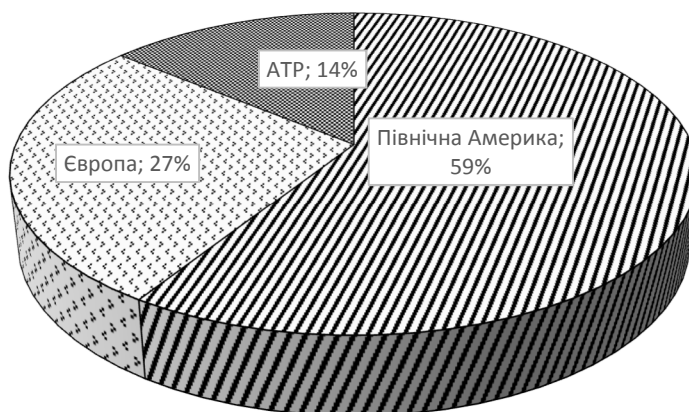

Рис. 2. Структура світового фінансового ринку за регіонами, %

Для сучасного світового фінансового ринку характерне зростання обсягів операцій у всіх його сегментах. Сумарна вартість міжнародних облігацій уже на початку XXI ст. перевищила 5 трлн дол. США, а обсяг міжнародних банківських запозичень – 10 трлн дол. США. Обсяг міжнародного кре-

дитування за останні 20 років збільшився в 20 разів. Щоденний обсяг операцій на світовому валютному ринку зріс до 3 трлн дол., що в два рази перевищило валютні резерви всіх країн світу. Розмір ринку євровалют збільшився в 4 рази. Обсяг євровалютних депозитів наближається до 15 трлн дол. США. Також

збільшується обсяг акцій корпорацій (транснаціональних в більшості випадків), емісія яких здійснюється на глобальному рівні. Тільки в другій половині останнього десятиліття обсяг таких операцій збільшився. Капіталізація світового ринку досягла 30 трлн дол. США [2, с. 44].

У міжнародному обміні з'являються нові фінансові інструменти, які розробляються транснаціональними банками. Потоки облігацій і акцій за 1990-2016 рр. збільшилися в 54 рази в США, в 55 разів – в Японії, в 60 разів – в Німеччині [2, с. 45].

На світовому фінансовому ринку транснаціональні банки мобілізують для інвестицій своїх клієнтів величезні суми капіталу. За останні роки тільки через розміщення єврооблігацій і акцій на наднаціональному рівні щорічно акумулюється до 800 млрд дол. США. При цьому спостерігається картина – інтернаціональне зрощення капіталу часто приймає форму безпосередньої участі транснаціональних банків в капіталі іноземної промислово-торгової компанії, яка не входить у структуру відповідних національних для банку корпорацій.

Розробка нових продуктів (насамперед деривативів на цінні папери і валюту) і освіту розгалуженої мережі торгівлі цінними паперами дозволяє ТНБ розміщувати емісії цінних паперів по всьому світу. Це сприяє просуванню банку до вершин свого бізнесу. Так надходили Merrill Lynch, E. F. Hutton, Dean Witter, Prudential Securities, Paine Webber і інші компанії, однак конкурентна боротьба в цьому сегменті світового ринку капіталу дуже висока, тому місця провідних компаній постійно змінюються.

Тому сьогодні ТНБ пропонують величезну кількість послуг, поєднують різні види діяльності і являють собою величезні фінансові холдинги, такі як Citicorp, Credit Swiss Group, UBS Warburg, Lloyds, HSBC Holdings, Deutsche Bank, JP Morgan Chase & Co., Goldman Sachs, Morgan Stanley Dean Witter тощо.

Найбільшою угодою поглинання стала операція купівлі Chase Manhattan Bank американської корпорації JP Morgan, у результаті якої сформувався універсальний конгломерат JP Morgan Chase & Co з активами більше 660 млрд дол.

За кількістю і розміром злиття та поглинання Європа не поступалася США: Phillips & Drew перейшов до Schweizerische Bankgesellschaft, Morgan Grenfell – до Deutsche Bank, Hoare Govett – до ABN AMRO, Barings – до ING, Warburg – до Schweizerischer Bankverein, Kleinworth Benson – до Dresdner Bank, Panmure Gordon – до Westdeutsche Landesbank і т. д.

Зростання міжнародної (транскордонної) активності щодо злиття і придбання відображає продовження швидкого зростання сфери злиття і поглинання в Європі і в Північній Америці, а також поступовий вихід азіатсько-тихоокеанського регіону з періоду рецесії і реструктуризації.

За останні роки переважна більшість угод світового злиття і придбань було укладено серед компаній країн ОЕСР.

Сполучене Королівство, підживлене такими угодами, як Vodafone – Airtouch і Zeneca – Astra, було самою поглинаючою країною в світі (по відношенню до зарубіжного злиття і поглинання). На його частку припадало 30% світових угод в цій галузі.

Лідером за кількістю внутрішніх угод стали США, на частку яких припало 37% їх загальної вартості. Основними угодами стали Vodafone – Airtouch і Scottish Power – Pacificorp. За даними міжнародного агентства «Блумберг», середній розмір операції склав 73971 млн дол. Найбільші злиття / придбання 90-х років представлені в таблиці.

Таблиця

Найбільші злиття-придбання компаній

Покупець	Придбана компанія	Вартість угоди, млн дол. США
Time Warner Inc.	AOL Time Warner Inc.	186 236
Mannesmann AG	Vodafone Group Plc.	185 066
Warner-Lambert Co.	Pfizer Inc.	88 633
Mobil Corp.	Exxon Mobil Corp.	80 338
Smith Kline Beecham Plc.	Glaxo Smith Kline Plc.	72 445
GTE Corp.	Verizom Communications	71 127
Citicorp	Citigroup Inc.	69 892
Ameritech Corp.	SBC Communications Inc.	68 219
Bank America Corp.	Bank of America Corp.	57 466
Vodafone Americas Asia	Vodafone Group Plc.	57 355
Media One Group Inc.	AT & T Corp.	55 422
Amoco Corp.	BP Amoco Plc.	54 703
Honeywell Int.	GE Co.	52 668
Elf Aquitaine	Total Fina Elf SA	52 297
Voice Stream Wireless Co.	Deutsche Telekom	46 625
US West Inc.	Qwest Communications Inc.	44 748
Seagram Co. Ltd	Vivendi Universal	44 608
Texaco Inc.	Chevron Corp.	43 623

Після США та Англії найважливішими країнами-реципієнтами внутрішнього злиття і поглинання стали Німеччина, Франція і Швеція.

За витоку капіталу (через угоди злиття і поглинання) все ще лідирують Англія і США. В якості найбільш значущих країн-покупців виступають Німеччина, Франція і Нідерланди.

В останні роки Азія активно включилася у світову практику злиття і поглинання. Ключовий покупець серед азіатських країн – Японія, за якою йдуть Сінгапур, Гонг-Конг і Китай.

Центральна і Східна Європа поки що залишаються поза загальноосвітнього закордонного злиття і поглинання. З країн регіону найбільш популярною була Польща, привернувши 6 млрд дол. Латинська

Америка в 2009 р. привернула більше внутрішніх інвестицій – 43 млрд дол. (для порівняння в 2008 р. – 41 млрд дол.). Лідером по операціях злиття і поглинання серед країн Латинської Америки стала Аргентина, привернувши в країну завдяки цим операціям 21 млрд дол. – майже половину суми всього регіону [8].

Оскільки в даний час угоди злиття і поглинання є найбільш важливим рушійним фактором, що стоїть за загальними потоками іноземних інвестицій більшості розвинених країн, динаміка злиття і поглинання така ж, як і у прямих іноземних інвестицій. На початку ХХІ ст. світова економіка пережила справжній бум прямого зарубіжного інвестування. Зростання прямих зарубіжних інвестицій в останнє десятиліття вимірювався не «відсотками», а «кількістю разів» і пік цього процесу було досягнуто в 2012 р. У наступні два роки на тлі світової економічної рецесії міжнародний потік капіталу помітно знизився,

але вже в 2015 р. його обсяги стабілізувалися, і почалася позитивна динаміка. Важливе місце в міжнародному русі капіталу відіграють країни ЄС, на їх частку припадає приблизно 35% міжнародного переливу капіталів у формі прямих інвестицій. За даними за 2015 р. у десятці провідних світових реципієнтів інвестицій 7 з 10 є країнами ЄС, а на першому місці перебувала європейська країна Люксембург. Набагато більш скромне місце в міжнародному русі капіталу займають країни Центральної і Східної Європи. На частку цих країн в 2016 р. припадало 4,5% міжнародного припливу прямих інвестицій, хоча ця частка поступово зростає (рис. 3) [8]. На тлі активізації міжнародного інвестування головним показником макроекономічної динаміки будь-якої країни, як і раніше, є темпи приросту її ВВП. Цей же показник є цілком доцільним для оцінки економічної динаміки як великих субрегіональних об'єднань країн типу ЄС або Єврозони та інших членів світового господарства в цілому.

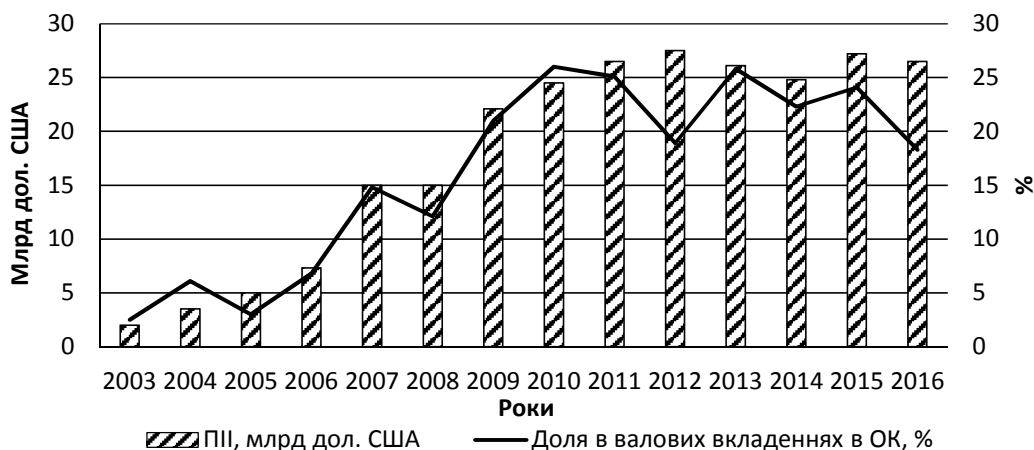

Рис. 3. Динаміка припливу ПІІ в країни ЦСЄ, млрд дол. США

Світова економічна криза, почавшись з фінансового обвалу фондових бірж в 2013 р., привела в 2015-2016 рр. до щорічних темпів приросту світового валового продукту лише трохи вище рубіжних 2%, а в країнах-лідерах економічного буму 60-х років – ВВП Німеччини і Японії в окремі роки мали навіть негативну динаміку (рис. 4) [8].

Незважаючи на президентські реформи, які в кінці року привели до величезного дефіциту бюджету, темпи приросту ВВП в 2016 р. за офіційними даними перевищили 1,2%, що є достатньо високим для країн пострадянського простору і одна з високих економічних динамік в світі (рис. 5).

Однак, як видно з рис. 5, індикатором політичної нестабільності став уже перший квартал 2017 р., в якому темпи приросту ВВП України впали більш ніж в два рази і не перевищили і 0,6%, а в другому кварталі поточного року – навіть 0,4%, що викликає сумнівності в прогнозі українського уряду (Міністерства економіки України) відносно темпів приросту ВВП України в 2017 р. на рівні 2,5%.

Зараз Україні дуже важливо не втратити високу економічну динаміку, яку соціальний бюджет 2017 р., де практично відсутній бюджет розвитку, не може забезпечити. Тому головним зараз є створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату з мінімальними ризиками як для вітчизняного, так і для іноземного інвестора (рис. 6) [11].

Як видно з рис. 6 динаміка припливу прямих іноземних інвестицій в Україну протягом 10 останніх років позитивна, однак мораторій на пільгове оподаткування і оподаткування суб'єктів господарської діяльності в рамках СЕЗ і ТПР згідно прийнятому бюджету 2017 р. дає перші негативні результати, починаючи з першого кварталу 2017 р. Адже головне – мета залучення іноземного капіталу в національну економіку України полягає в активізації внутрішнього інвестування. Так, наприклад, в експортно-орієнтованому регіоні – Донецькій області – за підсумками процентне співвідношення іноземних та національних інвестицій приблизно 1: 4, як і в цілому по Україні (рис. 7) [12, с. 138].

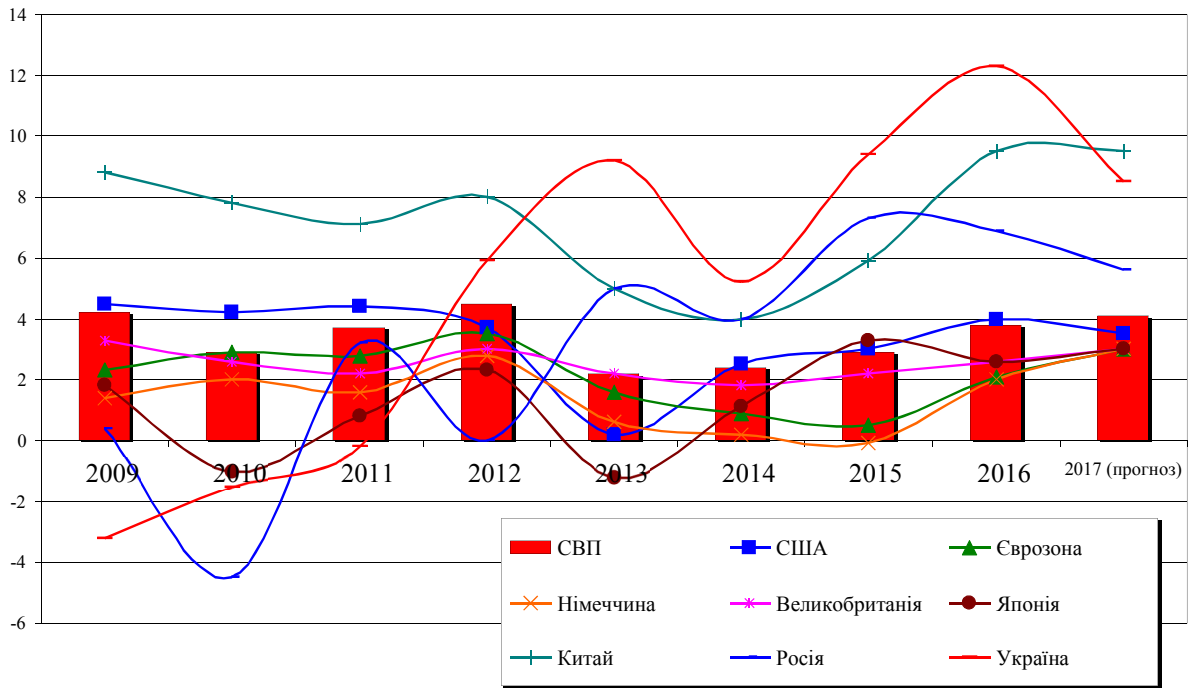

Рис. 4. Темпи приросту світового валового продукту (СВП) і ВВП країн світу з прогнозом на поточний 2017 р., у % до попереднього року

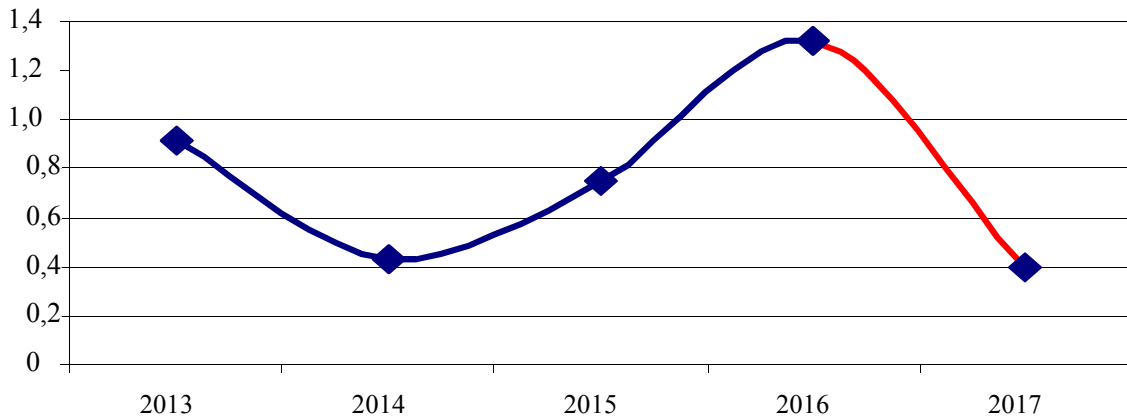

Рис. 5. Темпи зростання ВВП України, %

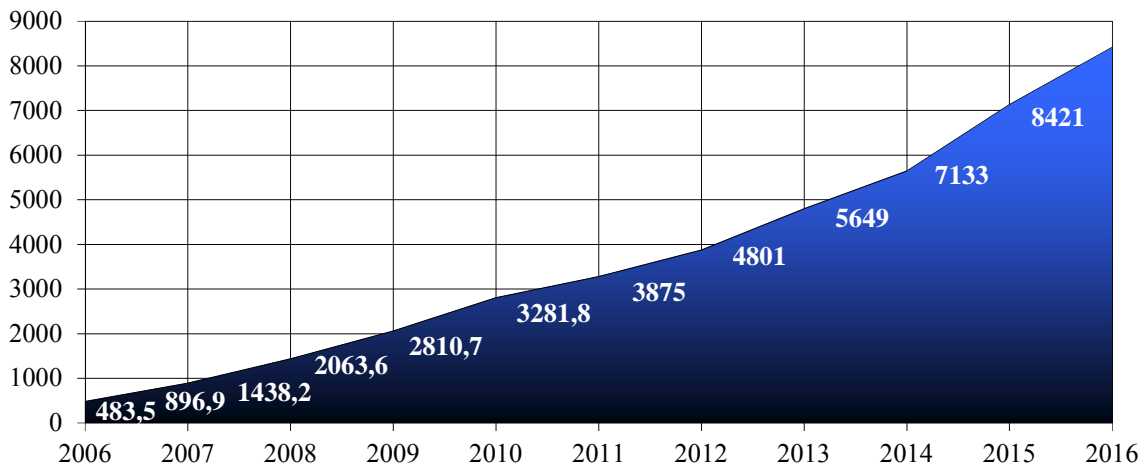

Рис. 6. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україні, млн дол. США

Надходження інвестицій по видам на 1 липня 2017 р.
млн дол. США

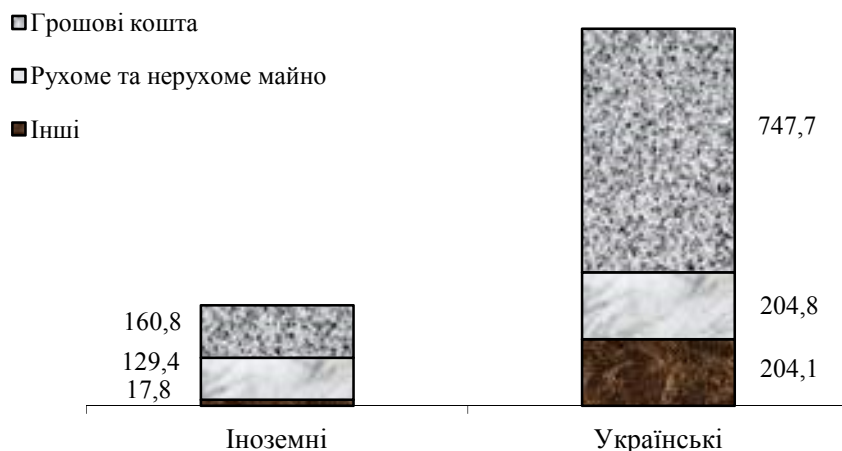

Рис. 7. Розподіл інвестицій, що надійшли в Донецьку область на 01.07.2017 р.

Тільки активізація внутрішніх інвестицій, без яких в країну не надходять прямі іноземні інвестиції (ПІІ), дозволять Україні подолати бюджетні труднощі. При цьому необхідно, щоб іноземний інвестор, у тому числі російський, не відчував тут будь-яких загроз своєму бізнесу. Дуже важливо розуміти, що зважена політика залучення ПІІ в Україну вимагає обережних кроків в налагодженні партнерських відносин українського уряду з представниками закордонного капіталу і відповідної реакції на його поведінку на території нашої держави. Особливо сприятливим повинен бути інвестиційний клімат для трансферу інноваційних технологій – технологій майбутнього.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведених досліджень встановлено, що характерною рисою світових економічних відносин стає інтенсивний розвиток фінансової глобалізації із залученням національних економік у світову фінансову систему, посилення їх взаємозалежності. Відображенням цих процесів стало виникнення єдиного інформаційного простору, інтернаціоналізація та швидке зростання фінансових ринків. Встановлено, що наскільки швидко і якісно Україна буде інтегрована у світовий фінансовий простір, залежить її частка в світових фінансових потоках, обсязі залучених в економіку інвестицій, а відповідно і якнайшвидший вихід країни з виробничої та фінансової кризи.

Розроблені принципи формування національної фінансової політики в умовах інтеграції України у світовий фінансовий ринок дозволять активізувати внутрішні інвестиції, без яких у країну не надходять прямі іноземні інвестиції (ПІІ), що сприятиме подоланню економічних труднощів в Україні.

Література

1. Шабалина Л.В. Перспективи розвитку стран БРИКС / Л.В. Шабалина, Т.В. Лавриненко // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – №1(43). – С. 56-59.
2. Шевченко О.О. Адаптація національної господарської системи до процесів глобалізації / О.О. Шевченко // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – №3(45). – С. 94-98.
3. Payonk K. Operation of a Business Entity in the Context of Globalization / K. Payonk, V. Lyashenko, O. Kvilinskyi // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – №4(42). – С. 18-23.
4. Горленко І.О. Основні напрями формування економічного простору України / І.О. Горленко, Д.О. Тарангул // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2013. – №3(62). – С. 3-14.
5. Петкова Л.О. Інтеграція України до світового фінансового простору в міжнародних співставленнях та макроекономічній динаміці / Л.О. Петкова // FINANCIAL SPACE. – 2013. – №1 (9). – С. 15-22.
6. Петрушевська В.В. Трансформація фінансової політики України в умовах глобалізації та євроінтеграції / В.В. Петрушевська // Економічний часопис-XXI» (Economic Annals-XXI). – 2014. – №1-2(1). – С. 34-37.
7. Циганов С.А. Вплив глобалізації світової економіки на розвиток фінансового ринку / С.А. Циганов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 3 (74). – С. 105-115.
8. Дергачова В.В. / Глобалізація за умов циклічності розвитку економіки і суспільства: монографія / В.В. Дергачова, О.М. Згуровський. – Київ; Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2014. – 376 с.
9. Канкліні Н.Г. Уявлена глобалізація / Н. Г. Канкліні; пер. з ісп. Олександри Ковальової. – Львів: Вид-во Анетти Антоненко; Київ: Ніка-Центр, 2016. – 255 с.
10. Навроцька Н.А. Глобалізація інвестиційного процесу: монографія / Н.А. Навроцька. – Дніпропетровськ: Ліра, 2014. – 350 с.

11. **Тютюнникова С.В.** Суспільне відтворення і глобалізація: еколого-економічні аспекти: монографія / С.В. Тютюнникова, Н.В. Демченко. – Харків: Друкарня МАДРИД, 2014. – 199 с. 12. **Ільїн В.Ю.** Глобалізація та її вплив на конкурентоздатність підприємств аграрного сектору економіки України: монографія / В. Ю. Ільїн. – Луганськ: Ноулідж, 2014. – 434 с. 13. **Сльозко О.О.** Трансформація ризикових економік в посткризовий період / О.О. Сльозко // Глобальні фінансові ризики в умовах трансформації світової фінансової системи: матер. між. науково-теорет. конф. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2013. – С. 3-5. 14. **Редзюк Є.В.** Особливості розвитку фондового ринку України в період трансформації фінансових відносин у світі / Є.В. Редзюк // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал. – 2012. – №3. – С. 14-23. 15. **Шаров О.М.** Криза парадигми світової економічної системи (грошово-валютні аспекти) / О.М. Шаров // Економічний часопис ХХІ. – 2013. – № 1-2. – С. 49-52.

Балашова О. В., Борисова С. Є. Напрямки формування національної політики України в умовах глобалізації світового фінансового простору

Розглянуто ретельний вибір механізму інтеграції національної економіки у світовий фінансовий простір, створення необхідних для цього умов і впровадження сприятливої для залучення іноземних інвесторів зовнішньоекономічної та фінансової політики держави. Встановлено, що від того наскільки швидко і якісно Україна буде інтегрована у світовий фінансовий простір, залежить її частка в світових фінансових потоках, обсязі залучених в економіку інвестицій, а відповідно і якнайшвидший вихід країни з виробничої та фінансової кризи. Розроблено принципи формування національної фінансової політики в умовах інтеграції України у світовий фінансовий ринок, які дозволять активізувати внутрішні інвестиції, без яких в країну не надходять прямі іноземні інвестиції (ПІІ), що сприятиме подоланню економічних труднощів в Україні.

Ключові слова: глобалізація, фінансовий ринок, економічна криза, інтеграція, інвестор, прямі іноземні інвестиції, фінансові інструменти.

Балашова Е. В., Борисова С. Е. Направления формирования национальной политики Укра-

ины в условиях глобализации мирового пространства

Рассмотрены тщательный выбор механизма интеграции национальной экономики в мировое финансовое пространство, создание необходимых для этого условий и внедрение благоприятной для привлечения иностранных инвесторов внешнеэкономической и финансовой политики государства. Установлено, что от того насколько быстро и качественно Украина будет интегрирована в мировое финансовое пространство, зависит ее доля в мировых финансовых потоках, объеме привлеченных в экономику инвестиций, а соответственно и скорейший выход страны из производственного и финансового кризиса. Разработаны принципы формирования национальной финансовой политики в условиях интеграции Украины в мировой финансовый рынок, которые позволят активизировать внутренние инвестиции, без которых в страну не будут поступать прямые иностранные инвестиции (ПИИ), что будет способствовать преодолению экономических трудностей в Украине.

Ключевые слова: глобализация, финансовый рынок, экономический кризис, интеграция, инвестор, прямые иностранные инвестиции, финансовые инструменты.

Balashova E., Borysova Sv. Directions of national policy of Ukraine in conditions of globalization of world's financial field.

Careful choice of the mechanism of integration of national economies into the global financial space, the creation of the necessary conditions and implementing favorable for attracting foreign investors into foreign economic and financial policy of the country were examined. It's established that quickness and efficiently of the Ukraine integration into the world financial space influences its share of world financial flows, the amount of attracted investments into the economy, and thus the early end of the country's production and financial crisis. The principles of formation of national financial policy in the conditions of Ukraine's integration into the global financial market, which will enhance domestic investment, without which the country will not receive foreign direct investment (FDI) that will help Ukraine overcome budget difficulties were developed.

Keywords: globalization, financial market, economic crisis, integration, investor, foreign direct investment, financial instruments.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2017

Прийнято до друку 22.06.2017